

Türkiye’de Seçkinler Sınıfında Ekonomi Elitlerinin Yeri

The Place of Economic Elites in the Turkish Elite Class

ÖZET

Sosyal bilimcilerin temel amaçlarının arasında toplumların sosyo-politik yapılarını anlamak ve açıklamak gelmektedir. Bunu gerçekleştirmek için de temelini “eşitsizlik” kriterinden alan “iktidar yapısı” ve “güç ilişkilerini” incelerler. Eşitsizlik, ister sosyal açıdan isterse de ekonomik açıdan olsun, kapitalist toplumların başta gelen ortak özelliklerindedir. Bu doğrultuda toplumda bazı kişilerin ya da toplumsal grupların, toplumdaki öteki kişi ya da gruplara oranla çok daha fazla paraya ve itibara sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Bu ayrıcalıklı kişi ya da grupların, toplumdaki karar verme mekanizmaları ve karar alma süreci üzerinde çok daha etkin ve yetkin olduğu ortada bir gerçektir. Elit Teorisi’nin kökeni, “krallar filozof olmalıdır, filozoflar da kral” diyen Platon’a kadar geriye götürülebilse de bu teoriyi bir olgu olarak tartışanlar daha çok Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto ve Robert Michels gibi klasik elitistler olmuştur. Elit Teorisi’nin demokrasi ile bağdaştırılması ve bu anlamda 21. yüzyılda yeniden tartışılabilir bir hale gelmesi ise Harold D. Laswell, Raymond Aron ve C. Wright Mills gibi modern elitistlerin geliştirdiği teorilerle mümkün olmuştur. Bahsi geçen düşünürlerin katkılarıyla geliştirilen Elit Teorisi, temel inceleme konuları arasında toplumlardaki güç ilişkileri ve iktidar yapıları bulunan toplumbilimcilerin ve siyaset bilimcilerin istifade ettiği başlıca ana teorik yaklaşımlardan birini teşkil etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türk iktidar yapısı içinde ekonomi elitlerinin incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Türk, İktidar, Elit, Ekonomi.

ABSTRACT

One of the main objectives of social scientists is to understand and explain the socio-political structures of societies. In order to do so, they analyze the "power structure" and "power relations", which are based on the criterion of "inequality". Inequality, whether socially or economically, is a common feature of capitalist societies. In this respect, it is a well-known fact that some individuals or social groups in society have much more money and prestige than other individuals or groups in society. It is an obvious fact that these privileged individuals or groups have much more influence and authority over the decision-making mechanisms and decision-making process in society. Although the origin of the Elite Theory can be traced back to Plato, who said "kings should be philosophers, and philosophers are kings", those who discussed this theory as a phenomenon were mostly classical elitists such as Gaetano Mosca, Vilfredo Pareto and Robert Michels. Reconciling Elite Theory with democracy and, in this sense, becoming debatable again in the 21st century was made possible by the theories developed by modern elitists such as Harold D. Laswell, Raymond Aron and C. Wright Mills. Elite Theory, developed with the contributions of the mentioned thinkers, constitutes one of the main theoretical approaches used by sociologists and political scientists whose main research subjects include power relations and power structures in societies. The aim of this study is to examine the economic elites within the Turkish power structure.

Keywords: Turk, Power, Elite, Economy.

GİRİŞ

Latin kökenli “seçmek, elemek” anlamına gelen eligere kelimesinden türetilmiş olan ve 17. yüzyıldan itibaren giderek birinci sınıf askeri birlikler veya soylular için kullanılan “elit” kavramı, toplumbilimsel anlamda 1930’lu yıllardan itibaren toplumun ekonomi, din, politika, sanat, askerlik gibi alanlarıyla ilgili etkinliklerin denetimini elinde tutan azınlığı ifade etmek için kullanılmıştır (Pareto, 2013: 34). Köken olarak Latince “eligere” ve “electa” sözcüklerinden türemiş olan “elit” kavramı, Fransızca “elite” sözcüğünden dilimize geçmiştir. Eligere sözcüğü Latince seçme anlamına gelir. “Electa” ise seçilmiş, en iyisi anlamında kullanılır (Turhan, 2000: 31). Elit sözcüğünün batı toplumlarında gündelik dilde kullanımı 17. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Daha sonraları üst düzey askerler ve soylular gibi toplumsal saygınlığı fazla olan sosyal grupları tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. Sözcüğün sosyal bilimler alanında, bir kavram olarak kullanılmaya başlanması ise 19. yüzyılın sonlarına denk gelmektedir. Elit kavramının İngiltere ve Amerika’da bilimsel alanda yaygın kullanımı ise 1930’lu yıllara kadar uzanmaktadır (Arslan, 1999: 25; Arslan, 2007: 2). Bu kavramın ideolojik bir bağlamda, iktidarı her zaman elinde tutan azınlık anlamında kullanılması ise, Mosca’dan sonra, İtalyan sosyolog Pareto’nun da iktidarın her koşulda elit bir azınlığın elinde olduğu varsayımıyla geliştirdiği elitist teori ile olmuştur. Bu teoriye göre, siyasal rejimlerinin ne olduğundan bağımsız olarak, tüm toplumlarda yöneten bir elit azınlık ve yönetilen sıradan çoğunluk var olmuş, yönetilen çoğunluk, yöneten azınlığın kararlarına uymak durumunda kalmıştır (Pareto, 2013: 35; Aron, 1976: 7-8; Canetti, 2006: 285-287). Bu çalışmada elitizm, Heywood’un yaptığı tasnife uygun şekilde, “normatif elitizm”, “klasik elitizm” ve “modern elitizm” olarak üç başlık altında incelenmiştir. Buna göre, normatif elitizm, elitlerin yönetiminin norm olması gerektiğini ileri süren siyasal bir teoridir. Klasik elitizm, toplumun elitler tarafından yönetilmesinin kaçınılmaz olduğunu iddia eden teoridir. Modern elitizm ise, toplumun

Ahmet Usanmaz¹

How to Cite This Article

Usanmaz, A. (2024). “Türkiye’de Seçkinler Sınıfında Ekonomi Elitlerinin Yeri”, International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:9, Issue:1; pp:98-108. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10715657>

Arrival: 11 December 2023
Published: 27 February 2024

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr., Mersin Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Mersin, Türkiye. ROR ID: <https://ror.org/04nqdw39>

elitler tarafından yönetiminin kaçınılmaz değil, özel ekonomik ve siyasi yapılarla ilişkili olduğunu savunur (Heywood, 2014: 97).

ELİT KAVRAMI

Tarih boyunca, bütün toplumlarda siyasi süreç üzerinde iktidar araçlarını kullanmak konusunda diğerlerine kıyasla çok daha güçlü veya etkili insanlar var olmuştur. Russel'in tanımlamasında belirttiği üzere elit "alınması düşünülen sonuçların ürünü olarak" tanımlanabilir (Russel, 1990: 35). Mills ise iktidardaki seçkinler topluluğunu "ellerindeki olanaklar ve yaşam bilgileri sayesinde, sıradan veya olağan insanların olağan ortamını aşacak güçteki kimselerden oluştuğunu" belirtmektedir (Mills, 1974: 8). Diğer taraftan insanlar arasındaki eşitsizlik; sınıf, mülkiyet, kast, kölelik eksenli eşitsizlik gibi kategoriler şeklinde gelişmiş ve bu eşitsizlik, ekonomik, siyasi veya kültürel nedenlerden kaynaklanabildiği gibi, sosyolojik veya dini nedenler eksenli olarak da görülmüştür (Marx ve Engels, 200: 22; Weber, 2018: 423). Bu eşitsizlikler, Yakın Çağ'ın başlarına kadar doğal karşılanmış, hatta kimi Avrupalı düşünürler o dönemde toplumsal eşitsizlikleri doğal göstermek için çaba göstermişlerdir. Yönetici sınıf üyelerinin sadece genetik yapıları nedeniyle bile yönetilen sınıf üyelerinden daha üstün olduğunu savunanlar olduğu gibi yönetici sınıfın doğaları gereği yönetmeye en layık kişiler olduklarını ileri sürenler de olmuştur. Bu açıdan yüksek düşünceli ve erdemli olmayan ortalama halkın, yönetilen durumda kalmasının gerekli olduğu ifade edilirken yönetici mevkiye bulunan üstün insanların kamu yararını koruyabilecekleri iddia edilmiştir (Wright, 2016: 141; Ozankaya, 1986: 148) Karadaş, 2018: 54).

Elit Kavramı ve Elitizm

Bağbozumu döneminde en iyi üzümün seçilmesi anlamına da gelen (Bogdanor, 1999: 230) "elit" sözcüğünün kökeni Latin dillerinde "seçmek, elemek" anlamına gelen eligere kelimesinden türetilmiştir (Daver, 1993: 128). Heywood (2014: 116)'a göre, bu kavram orijinal anlamıyla ve hâli hazırdaki kullanımıyla, en üstün, en iyi veya mükemmel olanı ifade etmiştir. Bununla beraber, nötr veya ampirik kullanımıyla bu kavram, haklı veya haksız olarak, zenginlik ve imtiyazın onlarda toplandığı, iktidarı elinde tutan bir azınlığı ifade etmiştir. Sözcük, 17. yüzyıldan itibaren bütün üstün kaliteli malları nitelenmek için kullanılmaya başlanmıştır. Ancak daha sonra bu sözcüğün kullanım alanı genişlemiş ve birinci sınıf askeri birlikler veya soyluluğun yüksek mertebeleri gibi üst toplumsal kümeleri kapsamaya başlamıştır (Bottomore, 1997: 7).

Bu kavramın İngilizcede bilinen kullanımı, 1800'lü yılların başına, kavramın toplumsal kümeleri de kapsamaya başladığı bir tarihe kadar uzanmaktadır. Bu dönemde, elit kavramı, Fransız sanayi ve ticaret burjuvazisi tarafından da aristokrasi ve ruhban sınıfına karşı bir slogan olarak kullanılmış, "Elitleri isteriz." sloganı, Fransa'yı aristokratlar ya da ruhban sınıfının değil, toplumun içinden yükselen yetenekli elitlerin yönetmesi talebini ifade etmiştir (Arslan, 2010: 6). Ancak, bu kavramın toplumsal ve siyasal yazında yaygınlıkla kullanımı, Avrupa'da 19. yüzyıl sonlarında, İngiltere ve Amerika'da ise özellikle Vilfredo Pareto'nun yazıları sayesinde toplumbilimsel seçkin kuramların yayılmaya başladığı tarih olan 1930'lu yıllara rastlar (Pareto, 2013: 25-27).

Elit kavramı, toplum bilimsel anlamda 1930'lu yıllardan itibaren anlam genişlemesine uğrayarak; toplumun ekonomi, din, politika, sanat, askerlik gibi alanlarıyla ilgili etkinliklerin denetimini elinde tutan azınlık olarak tanımlanmıştır (Aron, 1979: 373-374). Bu durumda, elit olanın karşısında elit olmayan bir sınıf öngörülmüş ve bu görüşe göre, gelişmiş veya ilkel, tüm toplumlarda yöneten bir elit azınlık ve yönetilen sıradan çoğunluk var olmuş, yönetilen çoğunluk, yöneten azınlığın kararlarına uymak durumunda kalmıştır (Demir ve Acar, 2002: 128). Dolayısıyla, bu düşünceye göre, tüm toplumlar, siyasal rejimlerinin ne olduğundan bağımsız olarak oligarşik bir yapıya sahip olmak durumundadır (Öztekin, 2003: 18).

Elitizm, meşru bir biçimde veya başka türlü olarak iktidarın, toplumsal kaynakların denetiminin, zenginliğin ve ayrıcalıkların azınlıkta kalan bir grup tarafından ele geçirilmiş olması veya bu ayrıcalıklı grubun yönetimine ilişkin inanç ya da pratik anlamına gelmektedir (Weber, 2012: 139-140). Elitlerin iktidara gelmesi iki şekilde olur. Bunlardan ilki, başa gelecek yöneticinin iş başında olan diğer bir yönetici tarafından atanması veya seçilmesi iken, ikinci yol ise, iktidarın zorla ele geçirilmesidir (Heywood, 2016: 259). Genel olarak iktidarın el değiştirmesi, aşamalı olarak elit olma yollarının tıkandığı noktalarda ortaya çıkmaktadır (Karadaş, 2018: 42).

Elitizm kavramı, 19. yüzyılın sonlarından, 20. yüzyılın başlarından itibaren siyaset bilimi literatürüne girmişse de toplumların seçkin bir azınlık tarafından yönetilmesi gerektiği fikri oldukça eskidir. Antik Yunan düşünürü Platon, toplumları en başarılı şekilde yönetebilecek kişilerin bilgili ve eğitilmiş filozoflar olabileceğini, çünkü bu kişilerin bilgi ve eğitimlerinin yüksekliği nedeniyle kendi çıkarını değil toplumun genel çıkarlarını düşüneceklerini ve herkesin yararına politikalar üreteceklerini öne sürmüştü ve bu konuda teoriler üretmiştir (Platon, 2010 :4). Platon'un ideal devlet kurgusunda azınlık yönetimini meydana getiren "koruyucular" sınıfı ile "bilgiler" sınıfını erken bir elit teorisi prototipi olarak değerlendirmek mümkündür (Aron, 1973: 132). Siyasal anlamda yöneten azınlık ile yönetilen çoğunluk arasındaki eşitsizliğin temelleri üzerine yapılan tartışmalar Elitizm ya da Elit Teorisi olarak veya alt başlıkları da söz konusu olduğunda, Elit Teorileri olarak nitelendirilmiştir (Öztekin, 2003: 18-19).

Çağla ise (2015: 95-96), elitizmi üç farklı anlamda tanımlamıştır. İlk olarak elitizm, yönetme organizasyonunun her yer ve durumda elitlere emanet edilmesi gerektiğine inananların düşünce sistemidir. Çağla'ya göre bu durum, bir ideoloji olmaktan daha ziyade bir değer yargısıdır ve farklı ideolojilere sahip kişiler de bu değer yargısını benimseyebilir. İkinci olarak; elitizm, iktidarın fiilen zaten seçkinlerin elinde olduğunu iddia edenlerin düşüncesidir; çünkü bir iş, ancak o işi yapabilecek olanlara emanet edilmelidir. Bir işin onu yapamayacak olanlara emanet edilmesi boşa kürek çekmek anlamına gelecektir. Bu nedenle halkın yapması gerekenler ile seçkinlerin yapması gerekenler farklıdır ve halk, yapması gerekenleri yönetimin dışındaki alanda yaptığı için devletin ve hükümetin işlerini denetleyemez. Çağla, elitizmin yukarıda geçen ilk anlamını normatif, ikincisini ise, oligusal elitizm olarak adlandırır. Çağla, elitizmin üçüncü anlamı olarak yönetme eyleminin elitlere emanet edildiğini oligusal olarak gözlüyor; ancak gerçekte bunun böyle olmamasını tercih edenlerin konumuna işaret eder ve bu duruma Platon (2010), Aritoteles (2007) ve Schumpeter'i (1974) referans gösterir.

Elit Teorileri

Heywood ise elitizmi “normatif elitizm”, “klasik elitizm” ve “modern elitizm” olarak üç başlığa ayırmaktadır. Heywood'a göre normatif elitizm, iktidarın bilge ya da aydın bir azınlığa teslim edilmesinin gerekliliği anlamında elitlerin yönetiminin talep edilir olduğunu ileri süren siyasi bir teoridir. Klasik elitizm ise, toplumun elitler tarafından yönetilmesinin kaçınılmaz, toplumsal var oluşun değişmez gerçeği olduğunu iddia eden teoridir (Heywood, 2016: 220). Bu durumda demokrasi, sosyalizm gibi eşitlikçi fikirlerin fiilen uygulanması mümkün değildir. Klasik elit teorisyenlerinin düşüncelerinde normatif yönler var olsa da aslında ampirik bir durum tespiti yapıyor gibi görünmüşlerdir (Yayla, 2003: 56).

Klasik Elit Teorisi, literatürde daha çok Vilfredo Pareto (2013, 2017), Gaetano Mosca (2005, 2019, 2021) ve Robert Michels'in (1968) çalışmaları üzerinden kendine yer bulmuştur. Diğer taraftan Modern Elitizm, toplumun elitler tarafından yönetiminin kaçınılmaz değil, özel ekonomik ve siyasi yapılarla ilişkili olduğunu iddia eden eleştirel bir teoridir. Modern elitizm teorisyenleri, elit yönetiminin kaçınılmazlığından çok, elit olmayan kişilere de demokratik politikada etkili olma fırsatı verilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Heywood, 2016: 215).

Elitist teorinin merkezinde, sıradan vatandaşların yönetici olarak açık bir şekilde yetersiz olması iddiası vardır. Bu teoriye göre yönetmek eylemi, halkın kendini yönetmesi üzerine değil, daha ileri yeteneklere sahip, bilge ve sadık bir yönetici sınıf üzerine kurulmalıdır. Bu teori, her siyasi sistemin seçkinler ya da politika uygulayıcıları anlamında yönetici azınlık ve çoğunluğu oluşturan pasif halk kitlesi, başka bir deyişle yönetilenler olmak üzere iki gruptan oluştuğunu iddia eder. Teoriye göre, yönetilen halk kitleleri devlet yönetme işinden bihaber ve ilgisizdir, dolayısıyla yönetmek konusunda açıkça yetersizdir. Bu teori, siyasi bir etkinliğin öznesi olarak kitlelere ancak edilgen, yöneticilerin kendisi hakkında verdiği hüküm oranında bir rol tanımlar (Walker, 1966: 286-288).

Normatif Elit Teorisi elitizmin kuramsal yönünü oluştururken Klasik Elit Teorisi, elit yönetiminin her koşulda mutlak olmasını öngörür. Modern Elit Teorisi ise, yönetici anlamında elitleri demokrasi ile bağdaştırır (Heywood, 2004: 97).

TÜRKİYE'DE SİYASİ ELİTLER

Türkiye'de siyasi hayat Cumhuriyetin başlangıcından günümüze dek çalkantılı dönemlerden geçmiş ve demokratik sürecin yerleştirilmesinde yaşanan olaylarda siyasi elitlerin etkisi ve fonksiyonu oldukça önemli bir rol oynamıştır. Farklı bir ifade ile Osmanlıdan Cumhuriyete geçiş, tek parti dönemi, çok partili döneme geçiş, ortalama 10'ar yıllık dönemlerle birbirini izleyen askeri müdahaleler, anayasa değişiklikleri ve son olarak tekrar parlamenter sisteme geçişler göz önüne alındığında, siyasi elitler kimi zaman kişilikleri, karizmaların ve kimi zamanda uyguladıkları politikaları ile Türk siyasi hayatında çok önemli bir rol oynamışlardır. Siyasi elitler en üst düzey ve nihai karar vericiler olarak toplumun geçmişinde olduğu gibi bugünlerinde de hayati bir rol oynamaktadırlar (Çağlar ve Arslan, 2000: 500).

Toplumun ve bireylerin yaşamlarının, etkin yönlendiricisi konumunda bulunan Türk siyasi elitlerinin toplumsal özgeçmişlerinin araştırılmasına yönelik gerçekleştirilen Arslan çalışmalarında (1995, 1999, 2003, 2004, 2005, 2011) şu gerçekleri ortaya koymaktadır: Öncelikle Türkiye'de siyasi gücün toplumsal kesimler arasında dağılımı konusunda büyük bir eşitsizlik söz konusudur. Fakat güç dağılımındaki bu dengesizlik ve eşitsizlik yalnızca Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Klasik demokrasi teorisinin “salt eşitlikçilik” ilkesinin tam tersi olan bu gerçeklik, gelişmekte olan toplumların yanı sıra gelişmiş varsayılan batılı toplumlarda da gözlemlenebilir. Elit grupları içinde, bazı toplumsal gruplar aşırı şekilde temsil edilirken, diğer toplumsal kesimler toplum içindeki varlıklarına oranla çok daha az oranda temsil edilmektedirler. Bu durum Türk siyasi elitleri için de geçerlidir. Söz konusu elit grubu özellikle yaş, cinsiyet, mesleki özgeçmiş, eğitim düzeyi ve görülen eğitimin türü gibi sosyal faktörler açısından ele alınıp incelendiğinde, bu eşitsizlik açık bir şekilde gözler önüne serilir (Arslan, 1999: 170).

Bu doğrultuda Türkiye'de 90'lı yılların başındaki siyasi istikrarsızlık, göç ve kentleşmenin sürekli biçimde değiştirdiği toplum yapısıyla beraber muhafazakar elitlerin siyaset sahnesinde daha güçlü rol almasına ortam hazırlamıştır. Tek Parti Dönemi'nden Demokrat Parti Dönemi'ne genellikle CHP karşısında yer alan muhafazakar

elit, Demokrat Parti ve Adalet Partisi içerisinde kendisine bir yer edinmiştir. Fakat özellikle TOBB başkanlık seçiminde Süleyman Demirel ve Necmettin Erbakan arasında görünür hale gelen ihtilaf siyaseten yeni bir yol açılmasının tetikleyicisi olmuştur (Emre, 2010: 161-164). Bu yeni durum, ilerleyen yıllarda sağ kökenli olarak nitelenen politik ekollerin farklı biçimlerde konumlanmasına yol açmıştır. Göç ve kentleşmeyle birlikte Demokrat Parti çizgisinin sahiplenicisi Adalet Partisi'nin oy potansiyelinin önemli bir kısmı önce ANAP'ta sonra Refah Partisi'nde daha sonra ise Erbakan ile yetişen siyasetçilerin kurduğu AK Parti'de karşılık bulmuştur (Bora, 2017: 532).

Şekil 1: Türk Toplumunun İktidar Yapısı

Kaynak: (Arslan, 2004: 10)

Muhafazakar ya da başka bir sınıflandırmayla “dindar” elitler, artık siyasette kendilerini muhtelif bir çizgiye konumlandırma yoluna girmişlerdir. Milli Nizam, Milli Selamet ve Refah Partisi çizgisi bu yolda 1995 yılına gelindiğinde genel seçimlerde birinci olan siyasi parti/siyasi hareket olma noktasına kadar taşıyıcı bir yol üstlenecektir. Daha önce farklı oluşumlara eklemlenen muhafazakar elitler, Refah Partisi döneminde kendilerini birinci parti olarak ülke yönetimine soyunan bir konumda bulmuşlardır (Bölükbaşı, 2012: 166-168).

Şekil 2: Türk iktidar seçkinleri piramidi

Kaynak: (Arslan, 2015: 627)

Göç ve kentleşme süreci bağlamında, kırsaldan kente göç eden insan yoğunluğu ilk etapta idealize edilen bir kentleşme süreci yaşamamışlardır. Kırsal yaşamdaki değerlerini, rutinlerini ve alışkanlıklarını kente taşımışlardır. Sekülerleşme ve kentleşme ilişkisi açıktır. Ancak Türkiye’de 1950’lerde hız kazanan kentlere göç süreci, Batı literatüründe idealize edildiği şekilden farklı gelişmiş ve a tipik özellikler göstermiştir (Tekeli, 2008: 75; Keyder, 2019: 121). Göç edenlerin kentleşmeye uyum sağlamasının ötesinde bir durum oluşmuş ve kentin birçok unsuru göç edenlere göre şekillenmiştir. İnsanlar, hemşericilik ve kentsel yaşama tutunma gayelerinin etkisiyle kentte heterojen yapıların parçaları olarak sert homojen yapılar oluşturmuşlardır (Schüler, 2002: 210). Küresel ve yerel dönüşümler noktasında, muhafaza edilmeye çalışılan unsurlar bireysel ve toplumsal kimliklere etki etmiştir. Bu anlamda muhafazakarlık, siyasi elitlerin söylem bağlamında karşılık bulmasına ortam hazırlamıştır. Kentlerin bütüncülüğünde muhafazakarlık ve sekülerleşme dualitesinde göçle gelenlerin kültür çatışmasıyla yoğun

sekülerleşme, kentin yerleşiklerinin ise yeni gelenlerin beraberlerinde getirdikleri yaşam şekliyle yoğun muhafazakarlaşma algısına kapıldıklarını söylemek mümkündür. 1990'lardan itibaren toplumsal karşılığı politik karşılığı kadar olmasa da elitist bir tartışma alanı olarak laiklik, sekülerlik, kamusal alan, dindarlık, muhafazakarlık gibi kavramlar sosyal ve siyasal iklimde yer tutmuştur. Bu dönemde elitistlik veya seçkincilik kavramlarının çoğu zaman olumsuz anlamlandırma ve kavramsallaştırmayla kullanıldığı görülmüştür (Buğra, 2018: 75; Sönmez, 1988: 17).

Refah Partisi'nin önce yerel seçimlerde ardından olarak genel seçimdeki başarısı yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Erbakan'ın başbakanlığını yaptığı Refah-Yol Hükümeti döneminde, muhafazakar elitler ve onların yürügesindeki tartışmalar o zamana değin olmadığı kadar gündem maddeleri olmaya başlamıştır. Bu noktada, o dönemde entelektüel tartışmalarda dahi elit veya seçkin kavramlarının genellikle sol ve seküler kesimin önde gelen bireyleri için kullanıldığını belirtmekte fayda vardır. Ancak teorik bir tasnif yapılacak olursa gündemi belirleyen veya gündem çevresinde belirlenen kişiler yine bir elit sınıfıdır. Ancak alışlagelmiş ve kanıksanmış elit sınıfının yerini yeni bir elit sınıfı almaya çabalamıştır. Söylem olarak bu kavramlar kullanılmamış olsa bile muhafazakarlık parantezinde yeni bir elit sınıfının yükselişinin nüveleri görülmektedir (Bora, 2017: 474).

Türk siyasal hayatında sıklıkla rastlanılan askeri müdahalelerin değişik bir biçimine 1997 yılında rastlanılmış olup söz konusu müdahale literatürde "28 Şubat Süreci" olarak adlandırılmaktadır. Pareto 'ya burada atıfta bulunarak "tarih elitlerin mezarlığıdır" kavramına gönderme yapmak mümkündür (Pareto, 2013: 62). Mosca'ya göre ise elitlerin dolaşımı güçler dengesindeki değişimler ile ilgilidir (2005: 172). Toplumda ekonomik, ideolojik ya da dini dönüşümler meydana geldiğinde siyasal alanda kartlar yeniden dağıtılır ve mevcut yönetici sınıf gücünü yavaş yavaş kaybederek yerini yeni yönetici sınıfa bırakır (Michels, 1968: 15; Mills, 1974: 374). Askeri elit, Refah Yol Hükümeti'nin Refah Partisi kanadının söylem ve eylemlerinden laiklik ekseninde rahatsızlık duyduğunu çeşitli şekillerde göstermiştir. Siyasi literatüre post-modern darbe olarak geçen 28 Şubat Süreci demokratik düzene yeni bir tür müdahale olmuştur. 28 Şubat Süreci'ni Mills'in güç elitleri üçlemesi üzerinden açıklayan bir analiz; kullanılan kavramsallaştırmada Capitol, Wall Street ve Pentagon'un yerine Türkiye özelinde "Bürokrasi", "İstanbul Sermayesi" ve "Ordu"yu koymaktadır (Arpacı, 2020: 191-196). 28 Şubat Süreci'nin getirdikleri hem muhafazakar elitleri hem etkileşim yoluyla diğer elit gruplarını dönüştürmüştür (Bölükbaşı, 2012: 175-178).

2000'li yıllar siyasal hayatı için Avrupa Birliği ile entegrasyon yenilenen ve özel bir gündem olmuştur. Refah Partisi'nin, öncülleri Milli Nizam Partisi ve Milli Selamet Partisi gibi kapatılma akıbetine uğramasının akabinde Fazilet Partisi kurulmuştur. Fazilet Partisi de kapatılınca muhafazakar siyasal elitler arasındaki ayrışma kaçınılmaz bir yola girmiştir. Henüz Fazilet Partisi içerisinde iken yenilikçi grubun, gelenekçi gruba karşı partiye hakim olma mücadelesi başarısız olmuştur. Ancak etkisinin genişleyeceği hissedilmiştir. Bundan sonraki süreçte, gelenekçiler Saadet Partisi'nde toplanırken yenilikçiler yıllarca siyasal hayata damga vuracak olan AK Parti'nin kurucuları arasında yer almışlardır. Bu noktada, Saadet Partisi'nde siyasete devam eden gelenekçi muhafazakar siyasal elitin, benimsediği geleneksel tarza devam ettiğini söylemek mümkündür. AK Parti'de yer alan yenilikçi muhafazakar elitin ise yanlarına partinin kuruluş aşamasında sosyal demokrat veya liberal unsurlar olarak çoğulcu bir elitizm örneği gösterdiklerini ifade etmek yerinde olacaktır. Yeni kurulan partide farklı kökenlerden elitler yer almıştır. Ancak, muhafazakar elitler daha ön planda olmuştur (Bora, 2017: 499-503).

AK Parti, önceki dönem siyasi konjonktürün de etkisiyle ilk girdiği seçimlerde CHP'yle birlikte mecliste temsil edilen iki siyasi partiden biri olmuştur. Parlamenter sistem çerçevesinde tek başına iktidar olan AK Partiyle birlikte siyasal iklim değişmiştir. İlk yıllarda Avrupa Birliği üyeliği müzakereleri ve Avrupa Birliği müktesebatına uyum çalışmaları, yeni partinin projeksiyonu açısından önemli etmenler olmuştur. Partinin ana damarı olarak muhafazakar kökenden olduğu söylenebilir. Ancak, parti dışındaki çeşitli elitler de söz konusu Avrupa Birliği sürecinde destekleyici bir pozisyon almışlardır (Bora, 2017: 490-494). AK Parti döneminde de "e-muhtıra" gibi literatüre yeni giren bir askeri müdahale örneği yaşanmıştır. AK Parti öncesinde iktidarı oluşturan DSP, MHP ve ANAP mensupları tarafından mecliste seçilmiş olan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresinin dolmasıyla beraber siyasal gündem AK Parti'nin göstereceği yeni adaya kilitlenmiştir. Milli Görüş geleneğinden gelen ve Refah Partisi bünyesinde bakanlık, AK Parti'de başbakanlık ve bakanlık yapmış olan Abdullah Gül'ün aday gösterilmesi çeşitli meslek gruplarındaki seküler elitler tarafından olumsuz karşılanmıştır. Söz konusu olumsuz karşılanmanın temel sebeplerinden ilki, tipik "Milli Görüş" geleneğinden gelen bir figür olması iken ikincisi ve tartışmalarda daha çok ön plana çıkartılan eş durumundan "first lady" adayı olan eşinin "başörtülü" olması olmuştur. Öte yandan, seçim sürecinde meclisteki salt çoğunluk ve nitelikli çoğunluğu ifade eden 276 ve 367 sayılarıyla ilgili yorumlar ve daha önce ortaya atılan "kamusal alan" meselesi gündemin merkezinde olmuştur (Akıncı, 2013: 51-54).

Şekil 3: Toplumun İktidar Yapısını Oluşturan Temel Elit Grupları

Kaynak: (Arslan, 2015: 627).

AK Parti öncesi medya alanında ortaya atılan ancak AK Parti zamanında sıklıkla köşe yazılarında ve tartışma programlarında kullanılmaya başlanan bir kavramdan daha söz etmek gerekmektedir. Beyaz Türk kavramı, genel manada bir nevi seçkin toplumsal sınıfı Türkiye'ye özel tarzda betimlemek amacıyla kullanılmıştır. Kavram karşılığında kavram karmaşası yaşanırken bir ara Baskın Oran; LAHASÜMÜT şeklinde Laik, Hanefi, Sünni Müslüman Türk nitelendirmesiyle kodlama yapmış ancak bu kısaltma akademi ve basın çevrelerinde pek kabul görmemiştir. "Beyaz Türk" kavramı mensup olunan siyasi pozisyon veya sahip olunan sosyo-ekonomik duruma göre farklı yorumlanmıştır. Beyaz Türk, seçkin ve toplumun geri kalanına göre daha ayrıcalıklı bir toplumsal sınıfı tanımlamak için kullanılmıştır. AK Parti'nin kitlesel politik konumlanması ekseninde AK Parti seçmeni olmayan, seküler, ekonomik ve sosyal statüsü önceki neslenden aktarılmış bir sınıfı temsil eder hale gelmiştir. Ancak AK Parti ile olan seçmenlik veya desteklememe ilişkisi tartışmalıdır (Oran, 2015: 2-9).

Siyaset sosyoloğu Vergin, AK Parti Dönemini Türkiye'deki elitizm üzerinden örneklendirerek siyasal ve toplumsal yapıyı açıklamak için iktisadi çözümlenmelerin ve iktisadi elitizmin yetersiz kalacağını belirtmektedir. AK Parti aleyhine gerçekleşen siyasi olayların siyasi elitizm çerçevesinde çözümlenebileceğini eklemektedir. Vergin'in kendisini sınıfsal olarak Beyaz Türk veya Cumhuriyet eliti olarak tasvir ettiği bilinmektedir (Vergin, 2008: 135-140). Vergin, modern toplumsal yapılarda seçkinlerin yerleşik kentliler olarak önemli yer tuttuklarını belirtmektedir. Kırsal kökenli göç yaşayan toplulukların ise kent yaşamına entegre olurken "atomize" olarak kentin gerektirdiği yapıya karşı kendi eski yapılarını kaybettiklerini ortaya koymaktadır (Vergin, 2000: 145-150).

Vergin, Batılı olmayan toplumlarda dönüşüm ve gelişme sürecinde geleneğin ve dinin önemli bağları ifade ettiğini belirtmektedir. Bu bağlar Batı'da farklı ve uzun bir serüvenin ardından günümüzdeki haline dönüşmüştür. Türkiye örneğinde özellikle 20. yüzyılda yaşanan sanayileşme ve kentleşme süreçleri, Batı'da daha geniş zamana yayılmış sürece kıyasen daha farklı bir duruma sahne olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'deki kırsal toplum kentleşirken yaşadığı hızlı kültürel şok ve dönüşüm sebebiyle gelenek ve dinle bağı çok daha sıkı tutma refleksi geliştirmiştir (Vergin, 2000: 43). Cumhuriyet elitlerinin ve ardıllarının, göç ve göçü müteakip kentleşme sürecini yaşamadıkları için kendilerini 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yoğunluklu olarak Anadolu'dan gelen toplum kitleleriyle ayırtması doğal görünmektedir (Erdoğan ve Kaya, 2015: 275).

TİCARİ VE EKONOMİK FAALİYETLER

Türkiye'de kentleşme sorunlarını çözme fonksiyonunu, yeni kentliler ekseninden ağ türü ilişkiler üstlenmiştir. İnfornel ilişkiler ve cemaat tarzı yaşam biçimi, iş ve konut piyasasında etkili olduğu gibi korunaklı ağlar oluşmasını da sağlamıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 96-97). Kırsala özgü infornel ilişki ağına nazaran formel kent yaşamı, pek çok şeyin ekonomik olarak ölçüldüğü bir sistemi öngörmektedir. Kırsaldan kente göç edip çalışma hayatına entegre olan birey ve ailesi, günlük ya da aylık ihtiyaçları karşılamaya yarayan nakit ücret unsuruyla ilişki kurmuşlardır. Söz konusu nakit ücret, belli ihtiyaçlardan feragat edildiği takdirde geleceğe yönelik daha değerli ve daha büyük ihtiyaçlara ulaşmak amacıyla tasarruf eylemiyle farklı değerlendirmelere imkan tanımıştır. Meslek ve kazanılan nakit ücretin değerlendirilmesi ise üçüncü bir unsurun kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Kent pazarı veya kentteki pazar olarak ifade edebileceğimiz değerlendirme alanı, yüzyıllar içinde anlam genişlemesi yaşamıştır (Boratav, 2016: 68). Gerek kısa vadeli ihtiyaçların gerekse tasarruf vasıtasıyla hedeflenecek uzun vadeli ihtiyaçların bulunacağı yer, kentleşme literatüründeki pazardır. Kentte edinilen meslekle kentte kazanılan nakdi ücretin yine kentteki pazarda dolaşıma sokulması döngüyü tamamlamaktadır. Kırsaldan gelen kişiler; kentte meslek edinmişler, nakit ücret elde etmişler ve kazandıklarını pazarda harcamak suretiyle kentin sistemini beslemişlerdir. Öte yandan, mesai ve nakit ücretin yanında pazar unsuruyla da üç aşamada kendi kentleşme süreçlerine belki idrak dışı hizmet

etmişlerdir. Diğer taraftan, kentliler tarafından benimsenen tüketim olgusunun kent yaşamında sosyal statü ve toplumsal sınıf bağlamında üstünlük algısı oluşturma fonksiyonu bulunmaktadır (Belik Kıray, 2005: 13-15). Göç ve kentleşme sürecinin ilk aşamasında kırsal tarımda makineleşmeyle birlikte ürün ve toprak unsurlarının işlev değiştirmesi bir biçimde köylüyü kente göçe zorlamıştır (Şenyapılı, 1978: 50-51). Bunun temelinde köylünün topraksızlaşması ve toprakla bağının azaltılması gösterilmektedir. Yine bu durumun da modernleşmeye ve kentleşmeye götüren etmen yönünden olumlu değerlendirilmesi söz konusudur (Belik Kıray, 1999: 70-76).

Kamu politikaları çerçevesinde kronolojik süreç değerlendirildiğinde; ithal ikameci sanayileşmenin ilk evresi olan 1950'ler içerisinde 1954 yılında ithalat kısıtlayıcı kararlar alınmıştır. Bu bağlamda, "korumacılık" ithal ikameci ekonominin olmazsa olmazlarından (Başkaya, 2006: 211). Kentte konutlaşma ağırlıklı olarak apartmanlaşmaya evrilmiştir. Benzer bir konutlaşma Avrupa'da sadece Yunanistan ve İspanya'da görülmektedir. Konutlaşmanın bir diğer olgusu olan gecekondulu "kaçak" olma özelliği taşırken, apartman olgusu imarlı ve planlı bir konutlaşmadır (Şenyapılı, 2004: 115). Apartmanlaşma trendi, piyasa ilişkileri çerçevesinde informal ilişkiler kurulmasına ve yapsatçı ile komisyoncunun dahil olduğu ekonomik ilişkiler kurulmasına neden olmuştur. Bu ekonomik faaliyetlerin merkezinde orta sınıf ve (küçük) sermaye bulunmaktadır. Henüz üretilmemiş konuttan pay ödenmesi söz konusudur (Erman, 2016: 225). Konut inşasında vasıfsız iş gücü önemli faktör olarak uzun süre üretimin parçası olmuştur. Ancak zaman içerisinde kentsel rantın değeri değişime uğramıştır. Kent arsa bedelleri yapsatçılık mekanizması içerisinde yüzde 30'lardan yüzde 50'lere çıkmıştır. 1970'lerden 1980'lere rant ve iktisadi dönüşüm konunun merkezindeki kavramlar olmuştur (Kozanoğlu, 2015: 75). Kentsel dönüşüm perspektifinde Gecekondulu Kanunu önce reaktif daha sonra proaktif bir misyon üstlenmiştir. Hazine arazileri bu noktada gecekondulaşmayla ilintili olarak ekonomik bir çerçeveye dahil olmuştur. Diğer taraftan, kente göç için kırsaldaki kırsal mülkiyetin kısmen satılması söz konusu olmuştur. Göçen kitlelerin kentte yer edinmeye başlaması ile birlikte bir nevi kırdan kente aynı transfer gerçekleşmiştir. Söz konusu mülkiyet meselesi göçü bir bakıma aşamalandırmaktadır. Kentsel arsa piyasası, yeni ticari ve ekonomik faaliyetler için odak noktası haline gelmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 99).

Devlet, ekonomide pasifleşme trendine girmiştir. Kamu iktisadi teşebbüsleri kurumsal olarak sürse bile devletin ekonomideki etkinliği azalma temayülü göstermiştir. Bu dönemde yeni alt sınıflar, kentte tutunmak için kentsel ranttan pay talep etmişlerdir. Kentsel farklılaşma ve ayrışma bu safhada daha görünür hale gelmiştir. Önemli bir ticari faaliyet sahası olan yapsatçılık 1980'lerde tıkanmıştır (Sönmez, 1988: 17). Orta sınıflar bu sebeple ticari faaliyetler için yeni yol arayışına girmiştir. Yapsatçılıkta arsa bedelleri 10 yıl içerisinde yüzde 30'lardan yüzde 60'lara çıkmıştır. Küçük sermaye nispeten az gelir elde ederken, yüksek geliri arsa sahipleri toplamıştır. 1980 sonrasında orta ve üst sınıf arasında konut ayrışması gözlemlenmektedir. Yapsatçılığa ilgi düşerken "kooperatifçilik" akımı yükselmiştir. Dönüşüm, küçük üreticilerin konut üretiminden payının düşmesiyle gerçekleşmiştir. "Ucuz arsa" anlamına gelen kent çevresine artan ticari ilgi desantralizasyona sebep olmuştur. Ticari ve ekonomik değişim toplumu etkilemiştir. Araba sahipliği artmıştır. Alışveriş merkezleri kurulmaya başlamıştır. 1980'den sonra kent dışındaki büyük arazilerin şirketler eliyle imara açılması iktisadi dönüşümü tetiklemiştir. Turizm tesisleri ve yazlıkların artmasıyla orta sınıf yeni bir kentli rutinine adapte olmaya başlamıştır. Bu tarz tesis ve konutlar, orta ve üst gelir grubu için iyi bir yatırım alanı haline gelmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 123; Türk, 2009: 56).

1941-1991 yılları arasında kurulan konut kooperatifi sayısının yüzde 80'i 1984 sonrasına -yani büyükşehir uygulaması sonrasına- aittir. Bu süreçte orta sınıflar yalıtılmış alanlara kapanmaya başlamıştır. Yeni zenginler ortaya çıkmıştır. 1980 öncesi "yerli malı yurdun malı" ve ithal ikamecilik anlayışı hakim iken yerli burjuvanın gerçekleştirdiği ekonomik ilişkiler ölçülü olmuştur. 80 öncesi zenginler uslu ve utangaç olarak tasvir edilirken 80 sonrası toplumda yukarı hareketlilik çok hızlıdır (Buğra, 2018: 82). Yeni zenginler hızlı biçimde türemiştir. Bu yeni zenginler Amerika'daki yuppielere benzetilmektedir. Değişen kültürde para kazanmak önemini arttırmıştır. İktisadi seçkinliğe olan itibar giderek çoğalmıştır. Bu bir kültür değişimidir. Meziyetler paraya tahvil edilemiyorsa değersizdir (Mills'in tasvir ettiği Amerikan yeni yerli elitlere benzer şekilde-ekonomik sermaye, kültürel ve sosyal sermayeden değerlidir bakış açısı) anlayışı güçlenmiştir. Bununla beraber tüketim alışkanlıkları artmıştır. 80 sonrası yeni ekonomik düzende konumlanan yeni zenginler hem diğer sınıflarla hem devletle olan ilişkilerinde eskilere nazaran daha aktif ve hırslıdır. İthal ikameci burjuvadan farklı olarak ekonomik güçlerini devletin ekonomiden çekilmesi sayesinde pekiştirmişlerdir. Eski burjuvanın devletçi ve bürokrasiyle yakın pozisyonundan farklı olarak yeni zenginler yeni söylemler geliştirmişlerdir. Yerleşik entelektüelliğe ve elit kültüre karşı pozisyon almışlardır (Balkan ve Öncü, 2014). Toplumun bürokrasiden özerkleşmesini ifade etmişlerdir. Ankara'nın kural ve denetlenmesinden olabildiğince az pay almak isteyen yeni iktisadi elitler, regülasyonlara tabi olmadan serbest hareket etmek istemişlerdir. Ancak ranttan ve oluşacak yeni iktisadi değerlerden olabildiğince çok pay almak istemişlerdir. Diğer taraftan, bu iktisadi ve kentsel dönüşüm neticesinde eski elitler ya kentten kaçma yolunu ya da kentte yer değiştirme yolunu tercih etmiştir. Kentte kalan eski elitler ikamet için kentteki daha korunaklı alanları tercih yoluna gitmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 134).

Öte yandan, kırsal veya Anadolu kökenli toplumsal grupların iktisadi olarak güç kazanması önemli bir durumdur. Söz konusu gruplar, bir müddet sonunda yerleşik iktisadi elitlere benzer şekilde STK çatıları altında bir zümre oluşturma eğilimine yönelmiştir. İktisadi olarak eliteleşen ve muhafazakar tandans taşıyan bu gruplar, Mumyakkaz

tarafından “İslami burjuvazi” olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan, MÜSİAD'ın iktisadi elitler ekseninde, karşı taraf, diğerleri veya çevredekiler biçiminde bir grup tortusu oluşturduğu iddia edilebilir bir olgudur. Bu bağlamda (örneğin TÜSİAD'ı oluşturan) daha güçlü iktisadi elitleri ise merkezdekiler veya merkezdeki ekonomik güç olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır (Özsöz, 2017: 6-9). Özellikle 90'lı yıllarda MÜSİAD ve TÜSİAD ekseninde ekonomi politik ayrışma yaşanırken TOBB ise daha uyumcu bir politika izlemiştir.

SONUÇ

Elitizme göre toplum, elitler ve elit olmayanlardan oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle toplum, elitler ve yönetilenlerden müteşekkildir. Elitler toplum içerisinde sürekli bir biçimde yer değiştirmektedir. Elitler arasında hiyerarşi ve topluma karşı kullanılan sosyal itibar önemlidir. Elitler arası ilişkilerde bürokratikleşme ve oligarşik davranma eğilimi güçlüdür. Elitler ve yönetilenler şeklindeki toplum yapısı, demokratik toplumlarda çoğulcu elitist yapı biçiminde ortaya çıkmaktadır. Geçmişten günümüze farklı toplumlarda, elitler ve diğerleri biçimine benzer yapılarla rastlamak mümkündür. Toplumsal ilişkileri farklı toplumsal sınıflandırma yöntemleriyle açıklama imkanı olmakla birlikte elitizmin eklektik yönü buna aykırılık oluşturmamaktadır. Ancak, toplumu elitler ekseninde açıklamak sıklıkla farkına varılmayan değerli bir bakış açısı kazandırmaktadır. Üretim ve dağıtım mekanizmalarının kontrolü noktasında yerleşik bir düzen olduğu sonucuna varılsa bile bunun katılık derecesi tartışmaya açıktır. Elitizm teorisine bakıldığında çoğulcu elitizm literatürünün, klasik elitizm literatüründen çok daha geniş olduğu görülmektedir. Bu sebeple elitleri soylulukla ve aristokrasiyle ilişkilendirmek günümüzde eksik kalmaktadır. Bununla birlikte, elitleri belli elegant zevklere sahip toplumdaki kopuk kişiler olarak betimlemek benzer şekilde yetersizdir. Çoğulcu elitistlerin vurguladığı gibi demokratik toplumlarda elit potansiyelli her birey için bir fırsat patikası bulunmaktadır. Kabiliyeti içerisinde barındıran birey, sistemin sunduğu çeşitli eliteleşme enstrümanlarından en az birini kullanarak eliteleşebilmektedir. Eliteleştikten sonra elit tasnifi çerçevesinde elit zümrenin bir üyesi olabilmektedir. Sınıflar arası geçişkenliğin yumuşak olduğu bir toplumsal sistem, elit kavramına bakışı değiştirme fonksiyonuna sahiptir.

Türkiye'deki toplum yapısının kökenlerinin izini sürmek için Osmanlı'ya bakmak gerekmektedir. Osmanlı toplumundaki elitler Cumhuriyet Dönemi'ne sirayet etmiştir ancak siyasal ve sosyal gelişmeler yaşandıkça, elitler ve elitlerin niteliği değişim geçirmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde 1950'lerde kırdan kente göç dalgaları başlamıştır. Bu dalgaların en yoğun ve en başat hedef noktası İstanbul olmuştur. Hızlı biçimde dönüşen toplum yapısı, ortaya yeni kavramların çıkmasına neden olmuştur ve elitlerin konumu yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Gecekondulaşma, gecekondu, kentsel ayrışma ve kentsel farklılaşma gibi kavramlar döneme dair çözümlenelerde belirleyici olmuştur. Yeni kentliler elit sınıfının karşısında konumlanmışlardır. Kentsel üretim ve dağıtım mekanizmasını elinde tutan elitler, göçle gelen kitlelerin üretim ve dağıtımına ortak olma talebiyle karşı karşıya kalmışlardır.

Türkiye'deki yerleşik elitlerin kamusal tarafı baskındır. Osmanlı'da merkezde yer alan elitler devlet tarafından yetiştirilmiştir. Devlet, ürünün üretimi ve dağıtımında belirleyici ve kontrol edicidir. Dolayısıyla kamu otoritesinden bağımsız yerel elitlerin gücü sınırlı kalmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde sosyal ve normatif dönüşüm yaşanmıştır. Siyasal elitler Osmanlı'nın son döneminde olduğu gibi yine topluma yön vermiştir. Kırsaldan kente göç dalgaları, çok partili hayata geçişle birlikte elit dolaşımına yol açmıştır. CHP'li elitlerle benzeşen ancak farklı toplumsal kitleleri temsil eden Demokrat Partili elitler yönetime gelmiştir. Zaman içerisinde kentlere akın giderek artmıştır. Farklı siyasal dönemlerde siyasal elitlerin topluma bakış açısı farklılaşmıştır. Kentlilik ve köylülük arasında kalan toplumsal bir sınıf giderek önem kazanmıştır. Bu göçle gelen kitle, kentsel üretime katılmaları ve seçmen olarak yöneticileri seçebilme fonksiyonları sebebiyle elitler tarafından muhatap alınmaya başlamıştır. Gecekonducular zaman içerisinde çeperlerden merkeze kaymaya başlamıştır. Yerleşik elitlerden farklı birtakım talepleri olan yeni kentliler, giderek kentte daha büyük yer kaplamışlardır. Bu kitlenin seçkinleri ortaya çıkmıştır. Yerleşikler ve yeni elitler kentsel yaşamı paylaşmaya başlamıştır. Toplumda sosyal hareketliliğin bu sayede arttığı söylenebilir.

Farklı tür elit kimlikleri toplumun çeşitli katmanlarında gözlemlenebilmektedir. Oluştukları ve hissedildikleri yere göre farklı tepkilerle karşılanmaktadır. Söz gelimi okul veya meslek elitizminin formel yapısı sebebiyle normal kabul edilme eğilimi daha yüksektir. Ancak, STK elitizminin dışarıdakiler tarafından normal kabul edilme eğilimi daha düşüktür. Bu noktada nüans temel bir ayrıntıda ortaya çıkmaktadır. Eliteleştirici fonksiyonu olan eğitimin kurumları olan resmi okulların ve eğitim sonrası belli imtiyazlar tanıyan bir mesleğin, statüsü farklıdır. Eliteleştiriciler ancak toplumun çeşitli tabakalarını içlerine kabul ettikleri oranda çoğulcu yapıya sahiptirler. Fakat, STK'ların çoğu okullar veya meslek kuruluşları kadar formel biçimde çalışmamaktadır. Okullara ve mesleklere dahil olmaktan daha kolay biçimde STK üyesi olup STK elitizminden faydalanmak mümkündür. Bu farklı tür seçkinliklerin değişik algılanma sebebine bir örnektir. Yeni kentliler için sadece siyasal anlamda değil ekonomik ve sosyal alanda da dikey hareketlilik fırsatları artmıştır. Sosyal hareketlilik elit döngüsüyle sınırlı kalmamıştır ve elit dönüşümü gerçekleşmiştir.

KAYNAKÇA

Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:15, S:2, s.39-58

- Aristoteles. (2007). *Sofistlerin Çürütmeleri Üzerine*. (çev. O. Özgül). İstanbul: Say Yayınları.
- Aron, R. (1973). *Sınıf Mücadelesi: Sanayi Cemiyeti Üzerine Yeni Dersler*. (çev. E. Güngör). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aron, R. (1976). *Demokrasi ve Totalitarizm*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Aron, R. (1979). *Aydınların Afyonu*. (çev. İ. Tanju). İstanbul: Tur Yayınları.
- Arpacı, I. (2020). Seçkin Siyaset Bağlamında Bir 28 Şubat Analizi. *Liberal Düşünce Dergisi*. C:25, S:97, s.187-203.
- Arslan, D. & Çağlar, A. (2000). Cumhuriyetten Günümüze Türk Siyasi Liderleri: Atatürk'ten Demirel'e Türkiye'nin Üst Siyasi Elitler. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt 18. Sayı 2. S. 499-514. Ankara.
- Arslan, D. A. & Gülten. A. (2015). Halk, İktidar ve İktidar Seçkinleri: Mersin Araştırması. *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 571-673.
- Arslan, D. A. (1999). Who Rules Turkey: The Turkish Power Elite and the Roles, Functions and Social Backgrounds of Turkish Elites. Guildford: University of Surrey. Department of Sociology (PhD Thesis).
- Arslan, D. A. (2001). Cumhuriyet Dönemi (1920-1995) Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profili. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2). Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogusbd/issue/10979/131420>
- Arslan, D. A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (6) 2003 / 2: 115-135.
- Arslan, D. A. (2004). Türk Siyasi Elitleri Arasında Kadının Temsili. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S. 102-121.
- Arslan, D. A. (2004). Türkiye'de İktidarın Sosyolojik Anatomisi ve İktidar Seçkinleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 6. Sayı 1.
- Arslan, D. A. (2005). 1995'ten Günümüze Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Analizi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. ISSN: 1303-5134. S:1-17.
- Arslan, D. A. (2005). Tek ve Çok Partili Dönemlerde Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı Analizi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 1, Sayı 2, 2005, s. 53-66.
- Arslan, D. A. (2007) *Elit Sosyolojisi*. Ankara: Phonex Yayınevi.
- Arslan, D. A. (2011). *Turkish Political Elites Sociological Analysis Of Turkish Politics And Politicians* Lap Lambert Academic Publishing. Berlin.
- Arslan, D. A. (2017). *Dünyada ve Türkiye'de Siyasetin Sosyolojik Temelleri*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Arslan, D. A. & Gülten. A. (2015). Halk, İktidar ve İktidar Seçkinleri: Mersin Araştırması. *SÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 571-673.
- Arslan, R. (2010), *Elitizm Teorisi ve Teorisyenleri*. Bursa: Dora Yayınları.
- Balkan, N., Balkan, E, & Öncü, A. (2014) *Neoliberalizm, İslamcı Sermayenin Yükselişi ve AKP*. Yordam Kitap. İstanbul.
- Başkaya, F. (2006). *Paradigmanın İflası: Resmi İdeolojinin Eleştirisine Giriş*. Ankara: Özgür Üniversite Yayınları.
- Belik Kıray, M. (1999). *Seçme Yazılar*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Belik Kıray, M. (2005). *Tüketim Normları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bogdanor, V. (1999). *Blackwell'in Siyaset Bilimi Ansiklopedisi*, Bülent Peker (Çev.), Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boratav, K. (2016) *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. Ankara: İmge Yayınları.
- Bottomore, T. B. (1997). *Seçkinler ve Toplum*. (çev. E. Mutlu.), Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bölükbaşı, M. (2012). Milli Görüş'ten Muhafazakar Demokrasiye: Türkiye'de 28 Şubat Süreci Sonrası İslami Elitlerin Dönüşümü, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C:1, S:2, s.166-187
- Buğra, A. (2018). *Devlet ve İşadamları*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Canetti, E. (2006). *Kitle ve İktidar*. (çev. G. Aygen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağla, C. (2015). *Yeni Başlayanlar İçin Siyaset Bilimi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Daver, B. (1993). *Siyaset Bilimi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demir, Ö. & Acar, B. (2002). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, İstanbul: Adres Yayınları.
- Emre, S. A. (2010). *Siyasette 35 Yıl-1*. Ankara: Keşif Yayınları.
- Erdoğan, M. M. & Kaya, A. (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Heywood, A. (2014). *Siyaset*, (çev. B. B. Özipek vd.), İstanbul: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2016). *Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*. (çev. F. Bakırcı.). Ankara: BB101 Yayınları.
- Işık, O. & Pınarcıoğlu, M. M. (2011). *Nöbetleşe Yoksulluk, Gecekondulaşma ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karadaş, C. (2018). *Siyasal Elitizm Teorileri ve Güçlü Demokratik Elitizm Modeli Üzerine Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi)*, Ardahan Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı. Ardahan.
- Keyder, Ç. (2019). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kozanoğlu, H. (2015). *Neoliberalizmin Gerçek 100'ü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marx, K. & Engels, (2002). *Komünist Manifesto*. İstanbul: Eriş Yayınları.
- Mills, W. (1974) *İktidar Seçkinleri*. (çev. Ü. Oskay). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Michels, R. (1968) *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. California: The Free Press.
- Mosca, G. (2005). *Siyaset Biliminin Temelleri*. (çev. H. İlhan). Ankara: Alter Yayıncılık.
- Mosca, G. (2019). *Siyasi Doktrinler Tarihi*. (çev. S. Tiryakioğlu). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Mosca, G. (2021). *Mafya Nedir?*. (O. Öztürk). İstanbul: Metropolis Yayınları.
- Oran, B. (2015). *Kemalizm, İslamcılık, Küreselleşme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C:54, S:2, s.1-30
- Ozankaya, Ö. (1986). *Toplumbilim*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Özsöz, C. (2017). *İslâm Ekonomisi ve Yeni Muhafazakâr Orta Sınıfın Temsilcisi Olarak MÜSİAD*. *Sosyolojik Düşün*, C:2, S:1, s.1-11
- Öztekin, A. (2003). *Siyaset Bilimine Giriş* (Gözden Geçirilmiş 4. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Pareto, V. (2017). *Demokrasinin Dönüşümü*. (çev. K. Z. Tezer). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Pareto, V. (2020). *Manual of Political Economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Pareto, W. (2013). *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü*. (çev. M.Z. Doğan). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Platon. (2010). *Devlet*. (çev. S Eyyüboğlu, M. A. Cimcoz). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Russel, B. (1990) *İktidar*. (çev. O. Akkan). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Schumpeter, J. A. (1974). *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi*. (çev. T. Akoğlu). İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Schüler, H. (2002). *Türkiye'de Sosyal Demokrasi: Particilik Hemşehrilik Alevilik*. (çev. Y. Tonbul). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sönmez, M. (1988). *Kırk Haramiler Türkiye'de Holdingler*. Özlem Yayıncılık. İstanbul.
- Şenyapılı, T. (1978). *Bütünleşmemiş Kentli Nüfus Sorunu*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Şenyapılı, T. (2016). *Barakadan Gecekonduya: Ankara'da Kentsel Mekanın Dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, İ. (2008) *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Turhan, M. (2000). *Siyasi Elitler*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Türk, E. (2009). *TÜSİAD Patronlar Kulübü*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Vergin, N. (2000). *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Vergin, N. (2008). *Siyasetin Sosyolojisi: Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, İstanbul: Doğan Kitap.

Walker, J. (1966) A Critique of The Elitist Theory of Democracy. *The American Political Science Review*, 60(2), (pp. 285-295). Erişim Adresi: <https://www.jstor.org/stable/1953356?seq=1>, doi:10.2307/1953356

Weber, M. (2018). *Ekonomi ve Toplum 1*. İstanbul: Yarıncılık

Wright, E. O. (2016). *Sınıflar*. (çev. S. Toral). İstanbul: Nota Bene Yayınları.

Yayla, A. (2003). *Siyasi Düşünce Sözlüğü*. Ankara: Liberte Yayınları.